

І.Ю. Наседкін
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів

nasedkin12@ukr.net

В.Б. Слюта

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів

vladimir_slyuta@ukr.net

Розвиток карстових процесів на Чернігівщині

(за даними моніторингу ЕГП)

Карст, як геологічний процес, має широке поширення по території України. Цьому сприяють як природні умови (достатня кількість опадів, геологічна будова) так і активна господарська діяльність людини, що провокує розвиток техногенного карсту. Особливістю розвитку карстових процесів є їх здатність до миттєвого появу, що виражається в утворенні відкритих поверхневих та підземних форм рельєфу таких як карстові воронки, провали, осідання території. Розвиток процесу залежить в першу чергу від здатності порід до карстування, а також змін тектонічних та гідрогеологічних умов [1]. Порооди, здатні до карстування вкривають 74,2% території України. Одним з головних чинників активізації карсту в межах держави виступає господарська діяльність, що провокує його розвиток навіть на значних глибинах – 100 – 200 м, іноді до 400 – 800 м [1].

Регіональні відмінності у прояві карстових процесів на території України полягають в нерівномірному розподілі площ, здатних до карстування, характері прояву та щільності карстопроявів. Територія Чернігівської області відноситься до інженерно-геологічного регіону *Дніпровсько-Донецька западина та південно-західний схил Воронізького масиву*. Площа порід які здатні до карстування складає 99,7% від площі області. За цим показником область займає третє місце після Тернопільської (100%), Харківської та Сумської (по 99,8%) в Україні. На її території протягом 2009 – 2017 років фіксувалося 2313 карстопроявів (третє – шосте місце) [1].

Кількість карстопроявів в Україні

Роки	Україна в цілому	Дніпровсько-Донецька западина та південно-західний схил Воронізького масиву	Чернігівська область
2009	26871	2759	2313
2010	24096	2759	2313
2011	24283	2759	2313
2012	27092	2743	2313
2013	27566	2743	2313
2014	-	-	2313
2015	-	-	2313
2016	-	2759	2313
2017	21747	2759	2313

Чернігівщина є одним з трьох регіонів країни (Кримські гори і Волино-Подільська плита) де відмічається компактність в геопросторовому поширенні карсту й підвищена щільність карстових форм рельєфу. Карст у карбонатних відкладах крейдового віку поширений на площі 31,8 тис. км² (99,69%), з них карст покритого типу поширений на площі 1,47 тис. км² (4,61%), перекритого – на площі 30,33 тис. км² (95,07%). Переважна більшість карстових форм сконцентрована на північному сході області, в місцях виходу на денну поверхню чи близькому заляганню покладів крейди мезозойського віку – в Новгород-Сіверському, Коропському, Семенівському районах. В межиріччі рр. Снов – Ревна спостерігається найбільша щільність карстових воронок – понад 60 шт/км². Середній діаметр воронок 5 – 30 м, глибина – до 5 м. Зустрічаються улоговини діаметром до 100 м, утворені групою воронок. Днища воронок плоскі, ввігнуті або конусоподібні. Часто зустрічаються здвоєні, строєні форми. Останніми роками активізація карстових процесів спостерігалась поблизу сіл Узруй, Погорільці, Лосівка, Чайкине [1].

На півдні Чернігівської області прояви карсту приурочені до центральної частини ДДЗ і пов'язані з соляно-купольними структурами. Сучасне карстування в покрівлі та вздовж бортів куполів відбувається на глибині 40 – 60 м.

Крейдовий комплекс порід території області представлений відкладами нижньої (K_1) та верхньої крейди (K_2). Нижня крейда (K_1) – це товща глин, пісків, пісковиків, каолінових глин з галькою, гравієм, жорстви, фосфоритів. Потужність порід нижньої крейди коливається від кількох до 70 – 80 м.

Відклади верхньої крейди (K_2) мають суцільне поширення. Серед них домінують породи сеноманського ярусу, представлені пісками, пісковиками, мергелями, писальною крейдою, крейдовими пісками зі стягненнями фосфоритів. Глибина залягання становить 300 – 350 м, а потужність – 10 – 90 м.

Слід зазначити, що на повноту збору й обробки інформації щодо розвитку небезпечних екзогенних геологічних процесів в Україні в цілому і в Чернігівській області зокрема, суттєво впливає ряд факторів: застарілий технічний стан існуючої системи спостереження, недостатнє фінансування, скорочення мережі спостережних пунктів, повнота здійснюваних замірів (в окремі роки на Чернігівщині не проводився підрахунок карстових форм рельєфу), а також політична ситуація в країні яка унеможливорює збір даних в окремих регіонах. Природні фактори які впливають на кількість карстових проявів – це заростання неактивних карстових форм, їх ліквідація, метеоумови конкретних років. Загалом по Україні активності розвитку карстових значно сприяє техногенна діяльність людини, особливо в місцях видобутку корисних копалин. Однак в Чернігівській області антропогенне навантаження немає суттєвого значення, тому можна стверджувати, що розвиток карстових процесів в даному регіоні носить переважно природний характер.

Література

1. **Інформаційний щорічник щодо активізації небезпечних екзогенних геологічних процесів на території України за даними моніторингу ЕГП** – Київ: Державна служба геології та надр України, Державне науково-виробниче підприємство “Державний інформаційний геологічний фонд України”, 2010 – 2018.